

**Тоқтаған Айттолқының Айтжанқызының
«Қазақ күй өнеріндегі Дина Нұрпейісованың шығармашылығы»
тақырыбындағы диссертациясына
ПКІР**

Біреу білсе, біреу біле бермейді, атышулы «Мендельсон маршы» авторының бір туған әпкесі дарынды композитор Фанни Гансель Мендельсон XIX ғасырда өзінің композиторлық жолында талай тар жол, тайғақ кешулерді басынан кешіп, талантты музықант және осы кәсібіне сай білім алғанына қарамастан ең соңында бағы жанбай кеткен. Қалай шарқ ұрса да, композитор ретінде өнер көгіне көтеріле алмады. Өйткені, бүкіл отбасы, оның ішінде ұлы музықант інісі де Фаннидің музыкалық мансабын үзілді-кесілді құлтамайды.

Бұл өркениеті тасып төгіліп жатқан, еңбектеген баласынан еңкейген кәрісіне дейін классикалық музыкамен сусындаған аристократ отбасында болған оқиға. Бұл аз десеніз, музықаның астанасы аталған Венада атынан ат үркетін Бетховен, Бах, Брамс, Моцарт, Гайдн, Гендель, Штраус бастаған екі қолыңның саусағын қосып санасан жетпейтін дүлдүл композиторлардың қатарында бір де бір әйел зады жоқ.

Бұлармен замандас қазақ сахарасындағы өнерлі қыздардың халі туралы білгіміз келсе, қазактың: «Қылыш ел шауып, қазына құрайды. Қалам қазына тауып, қайыр сұрайды», – деген нақыл сөзін еске алсақ жеткілікті.

Қай жүрек жүтқан қыз осы жолға бара қояды.

Кім әлпештеп өсірген қызгалдағын бұраланды жолға қия алады.

Жарық дүниеге екі көзі тас соқыр болып келген түркістандық Ахмед Игүнекі:

Бұл дүние өнерлігे өгей-ді,

Қамсыз адам өнері жоқ көбейді.

Өнер дәулет әкелмейді кісіге,

Сол-ақ қыын, сонда кімдер жебейді?! – деп бекер зар қақпайды.

Міне, осы мысалдардан кейін ұлы күйіші Динаның феноменін шамалай беруге болады. Оның саусағынан өнер тамған дарынды домбырашы болумен бірге қайраткер болған тұлға. Өз дәуіріндегі ірі тарихи оқиғаларға күйімен үн қосып отырған. Оның жағынан алғанда жыр алыбы Жамбылмен өте ұқсас. «Домбыраның Жамбылы» атануы да тегін емес. Ұлы адамдардың өмір жолындағы ұқсастықты аңғарған сол кездегі зиялды қауымның екеуін кездестіргені қандай тарихи олжа болған.

Мен Айттолқының жазғанынан, ойынан осыны іздедім.

Таптым да. Маған жас талапкердің талпынысы, ізденісі ұнады.

Әлбетте, Дина Нұрпейісова туралы аз жазылып, кем айтылған жоқ.

Көркем шығармадан бастап, ғалымдардың қабырғалы еңбектері бар.

Үміткер таптаурыннан тың жол іздейді. Құр қиялға ерік бермей, әр ойын ғылыми негіздел отырады. Бұл Динаны біздің жаңа заманға жетелеп әкеп, төр ұсынғандай әсер береді.

Тіпті, Айтолқынның өзі де Динаның ізбасары.

Бір кездері былай деп жазған екенмін: «Әйел болмысы оның еркектен өзгешелігінде дедік, бұл ерекшелік неден көрінеді десек, ең алдымен айтарымыз, ол әйелдің сұлулығы және оның сұлулыққа шексіз ынтықтығы. Әйелдердің сұлулыққа құмарлығында сәбилікке үқсастық бар. Оны біз әйелдердің қылышы деп түсінеміз. Сұлулықтан қашқан әйел – қылышыз әйел, яғни өз табиғатына қарсы болған жан. Сұлу емес әйел жоқ».

Сұлулық деген қылмындан айна алдында жүру емес қой.

Сұлулық айналасына шұғылалы шуағын шашады.

Дина анамыздың табиғаты сұлу.

Сол себепті тартқан күйі сұлу.

Сиқырлы дыбыстармен жеткізген ойы сұлу.

«Әсемқоңырды» тыңдаған жан сұлулыққа іңкәр болады.

Болмысы жағынан ұқсастығы болса керек, Айтолқын осыны жанымен сезініп, мөлдіретіп алып шығады. Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні, Тоқтаған Айтолқын Айтжанқызының «6D040100 – Музыкатану» мамандығы бойынша (PhD) философия докторы дәрежесін алу үшін ұсынылған диссертациялық жұмысын оң бағалаймын, авторын философия докторы атағына әбден лайық ғалым деп есептеймін.

Фарифолда Есім,
КР ҰҒА академигі,
философия ғылымдарының докторы,
профессор.